

Marosi György Csongor

Domaniczky Endre: Az ismeretlen Mádl Ferenc: Írások tőle és róla című könyv áttekintése

The Unknown Ferenc Mádl: A Review of the Book “Írások tőle és róla”

ÖSSZEFOGLALÁS

A könyv 2024-ben jelent meg, több mint fél-ezer oldal terjedelemben a Mádl Ferenc Intézet gondozásában és Dr. Domaniczky Endre szerkesztésében, mely digitális formában bárki számára szabadon hozzáférhető. Nem minden előzmény nélküli, hiszen Mádl Ferenc életéről több tanulmány is jelent már meg, e mű élet-rajza első kötetének folytatásaként tekinthető. Folytatás, de ugyanakkor elmélyülés is, hiszen még alaposabb ismereteket kaphat az olvasó életének és munkásságának eddig nem ismert vagy nem közismert részleteiről.

Kulcsszavak: Mádl Ferenc, köztársasági elnök, életrajz, tudományos tevékenység, EU-integráció, kisebbségjogok

SUMMARY

The book was published in 2024, with more than half a thousand pages, edited by Dr. Endre Domaniczky and published by the Ferenc Mádl Institute, and is freely available in digital format. Not everything is without precedent, as several studies on the life of Ferenc Mádl have already been published, and this work can be seen as a continuation of the first volume of

his biography. It is a continuation, but also a deeper dive, as it provides the reader with even more in-depth knowledge of details of his life and work that are not yet known or not widely known.

Keywords: Ferenc Mádl, president of the republic, biography, academic activity, EU integration, minority rights

SZERKEZETI FELÉPÍTÉS

A kiadó Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet költségvetési szervként működik a hazai jogalkotás színvonalának továbbfejlesztése, nemzetközi megalapozottságának és elismertségének növelése, a jogszabályok hatályosulásának tudományos igényű vizsgálata, a hazai jogtudományi kutatás és oktatási tevékenység támogatása, valamint a nemzetközi jogtudományi kapcsolatok és együttműködés elősegítése érdekében került létrehozásra. Az Intézet nemzetközi összehasonlító jogi kutatásokat, elemzéseket végez elsősorban Európa országainak jogalkotási tevékenységéről, tapasztalatairól, modellértékű megoldásairól, továbbá javaslatokat dolgoz ki a hazai jogalkotáshoz, nemzetközi összehasonlító jogi kutatásokat folytat

---

MAROSI GYÖRGY CSONGOR, PhD-hallgató, Nemzeti Közszerzői Egyetem Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola (info@marosigyorgycsongor.hu).

és elemzéseket készít, szakpolitikai elemzéseket készít és publikál a sikeres, modellértékű jogalkotási megoldásokról, tudományos konferenciákat szervez, a jogtudomány fejlesztése érdekében kutatásokat folytat, kutatásaihoz, elemzéseiből kapcsolódóan publikációs, kiadói tevékenységet lát el, szakmai eredményeit a nyilvánosság elé tárja.

Dr. Domaniczky Endre a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet vezető kutatója, a kötet szerkesztője, aki jogász, jogtörténész, volt ausztráliai magyar konzul a Magyar Arany Érdemkereszt büszke birtokosa, melyet Mádl Ferenc szellemi örökségének kutatása, ápolása, valamint a róla szóló kötet elkészítésében végzett fáradhatatlan munkájáért kapott.

A könyv előszóval kezdődik, maga a szerkesztő tesz ajánlást a várható tartalomra, azonnal felkeltve az olvasó figyelmét, hiszen a legtöbb írás első alkalommal kerül publikálásra. Tanulmányok formájában ismerteti Mádl Ferenc gyermekkorát aprólékos részletességgel, majd Mádl Ferenc egyetemeken töltött éveit prezentálja, mely a lázas útkeresés időszakát tárja az olvasó elé, a bírósági fogalmazó, bírósági titkár, majd a Magyar Tudományos Akadémia munkatársaként tevékenykedő fiatal Mádl Ferencet. Később forrásközlések és kéziratok útján megismerhetjük a közszereplő, politikus, államférfi és tudós gondolatait, az európai integrációval kapcsolatos elképzeléseit, az amerikai kötődését és személyes tapasztalatait, a külföldi tanulmányutakat és azok jellemformáló eredményét ismerteti az olvasóval, mely mélyreható és tartós hatást gyakorolt az értékrendjére.

MÁDL FERENC ÉLETÚTJA, MUNKÁSSÁGA

Életét és munkásságát Magyarország első miniszterelnöke, Antall József szavaival élve lehet tömören összegezni: „én szolgálok, és addig szolgálok, amíg a nemzetnek haszna van belőle. Teszem, amíg tudom.” A kiemelkedő képességekkel ren-

delkező, szegény, de művelt családból származó Mádl Ferenc korai éveiben nem gondolt politikai karrierre, csak és kizárólag a jog szeretete és a tudásvágy munkálkodott benne. Rendkívüli tehetsége már gyermekkorában is felkeltette tanárai figyelmét, akik hamar felismerve képességeit, különleges feladatokkal és egyéni mentorálással támogatták fejlődését.

Mádl Ferenc egyetemi éveit és diplomához vezető útját a pécsi jogi karon kezdődött, de végül az Eötvös Loránd Tudományegyetemen fejezte be tanulmányait, mivel a pécsi jogi kar vezetése politikai munka végzését várta tőle, melyre nem volt hajlandó. Jellemző volt rá a politika semlegesség és képes volt hidat építeni a különböző nézetek között, elősegítve a párbeszédet és az együttműködést. A vallás iránti elkötelezettsége egyetemista éveiben is megmutatkozott, igyekezett olyan közösséghez tartozni, ahol szabadon volt lehetőség a vallás gyakorlására, mely lehetőséget biztosított az önképzésre, és ahol a közösség részeként részt tudott venni az egyház szociális munkájában is, így részévé vált a közösség szolgálata és az esetek védelme.

Az egyetemi évek után, a diploma megszerzését követően a klasszikus jogi pályák felé vette az irányt, így kapott bírósági fogalmazó, majd bírósági titkár kinevezést Budapesten. Ezt követően a Magyar Tudományos Akadémia Hivatalában helyezkedett el, majd az MTA rendes tagjává vált. Még ezen időszakban sem gondolkodott politikai karrierben, azonban Antall József felkérésére elfogadta miniszteri megbízatását, melynek köszönhetően az egyetemi oktatóból, MTA-tagból közszereplővé avansált, így a fiatalkora óta a közérdek iránt érdeklődő Mádl Ferenc maga is aktív formálójává lett annak.

Határozott jellemű, határozott elképzelésekkel rendelkező, kortársait meghaladó gondolkodású, haladó szellemű kormánytaggá vált, aki a nemzeti liberális gondolkodást, a nemzeti népi elkötelezettséget, a keresztény-európai értékrendet, a

szabadságot, a társadalmi egyenlőséget, a demokráciát, a jogállamiságot, a szociális piacgazdaságot, az ország szuverenitásának helyreállítását részesítette előnyben, s tűzte ki célul. Ezekon túl kiemelt figyelmet fordított a kisebbségvédelemre is, melyet már miniszteri kinevezések felvállalt. Antall József elsősorban az Európa-ügyekkel bízta meg, többek között a Bős-Nagyvaroszi Vízlépcső kérdésével kapcsolatos diplomáciai feladatok lebonyolításával, de a privatizáció folyamatában is részt vett, és feladatokat kapott ezen a területen is.

Mádl Ferenc 1993-ban újabb megbízást kapott, művelődési és közoktatási miniszterré nevezték ki. Hatáskörében az országgyűlés számos új jogszabályt fogadott el, mint a közoktatási törvényt, felsőoktatási törvényt, az MTA-ról szóló törvényt, de mindezek mellett a legnagyobb sikernek volt értékelhető a Nemzeti Alaptanterv kidolgozása is.

Mádl Ferencet már gyerekkora óta foglalkoztatta a nemzetközi jog, a nyugat-európai jogrendszerek és maga az Amerikai Egyesült Államok, hiszen számos rokona töltött hosszabb rövidebb időt a tengerentúlon. A hazatérő rokonok tapasztalatai, elmondásai felkeltették érdeklődését a nyugat iránt, inspirálva őt arra, hogy szélesítse látókörét és új perspektívákat sajátítson el, nyitottabbá vált a különböző eszmék iránt, ami tovább formálta gondolkodását.

Mádl Ferenc számos európai egyetemen tartott előadást, valamint a rendszerváltást megelőzően Amerikába is ellátogatott, ahol a szocialista rendszerről tartott előadásokat.

Mádl Ferenc előadásai annyira felkeltették az amerikai jogászok és gazdasági szakemberek érdeklődését, melynek köszönhetően állásajánlatot is kapott az Amerikai Egyesült Államokban, azonban azt nem fogadta el. Az amerikai jogászok szerették volna általa jobban megismeri a szocialista rendszert, hiszen a két ellentétes blokk közötti kereskedelmi és gazdasági lehetőségek

mélyebb tanulmányozása üzleti haszonnal kecsegtetett számukra. Amerikában tartózkodása során körutazást tett a nyugati parttól a keleti partig, európai és amerikai körútja során jelentős hatást gyakorolt rá Albert Ehrenzweig, Richard Buxbaum és Hans Kelsen. Mindhárman jelentős mértékben hozzájárultak a jogtudomány fejlődéséhez, különösen a nemzetközi jog és a jogelmélet területén, munkájuk pedig mindmáig alapvető jelentőségű a jogi kutatásban és oktatásban. Mádl Ferenc rendkívül tehetséges kapcsolatteremtő képességének köszönhetően előbbiekkal a szakmai, oktatói kapcsolat hamar barátsággá alakult.

Mádl Ferenc habár életének jelentős részét a szocialista rendszerben élte le, figyelme mindig is a nyugat és Nyugat-Európa felé irányult és meggyőződése volt, hogy Európa egy kulturális közösség. A 2000-es éveket megelőzően már több mint negyven éve foglalkozott az európai integrációval és annak jogrendszerével, így 2000-ben a legkiválóbb, legtapasztaltabb államférfit sikerült megtalálni a köztársasági elnöki feladatok ellátására, valamint az Európai Unióhoz történő csatlakozásunk előmozdítására. Mádl Magyarország nyugat-európai integrációhoz való csatlakozását azonnali sürgős feladatként fogalmazta meg, melyet utólag szemlélve az életművének tekinthetünk. Mádl Ferenc kiemelt figyelmet fordított az integráció jövőjének vizsgálatára, lehetséges fejlesztési irányaira, mellyel kapcsolatban számos tézist is megfogalmazott. Üdvözölte a keleti bővítés folyamatát, az Európai Alapjogi Charta deklarálását. Véleménye szerint a teljes politikai integrációhoz egy európai alkotmányra van szükség, melyben különös hangsúlyt kapnak a kisebbségi jogok és azok védelme. A mélyülő integráció és a kisebbségvédelmi jog a köztársasági elnöki időszakában is élénken foglalkoztatta. A Közép-Európai régió sajátosságai miatt fontosnak tartotta a közép európai együttműködést, a Visegrádi Négyek kooperációját az EU csatlakozást követően is.

A 2000-től 2005-ig tartó köztársasági elnöki ciklusa sikeres időszaknak tekinthető, melyben egyrészt a magyar állam ezeréves jubileumát ünnepelte az ország, másrészt 2004-ben elnöksége alatt Magyarország belépett az Európai Unióba, annak teljes jogú tagjává válva. Köztársasági elnökként egyrészt kifejezte a nemzet egységét, másrészt kiemelt figyelmet szentelt az Európai Unióval kapcsolatos ügyeknek, mint nemzetközileg elismert szakértőként e témának. Mindenki számára érthető iránymutatásai belföldön a széles közönséghez szóltak, a magyar értelmiségtől az állampolgárokig.

Mádl Ferenc az integrációban és a jogrendszerében kulturális és eszmei közösséget is felfedezett, igazi európai gondolkodónak számított. Az Európai Unióhoz történt csatlakozást követően számos alkalommal elemezte annak működését, a gazdasági kapcsolatokon alapuló integráció helyett a kulturális alapokon álló európai közösség létrehozása mellett foglalt állást.

Köztársasági elnökként elemezte az integráció előtt álló kihívásokat, véleménye szerint a közönségnek a kölcsönös bizalom és a közösen vallott értékek jegyében közösen kell elébe néznie az előtte álló kihívásoknak, a nemzeti szuverenitásból eredő hatalom alapozza meg egy föderális állam fundamentumát. Az integráció magasabb szintre lépésével gazdagabbá kell válnia a nemzeti kultúráknak, a szabadságjogoknak jobban kell érvényesülniük.

Mádl Ferenc az Európai Alapjogi Chartára, mint a jövőendő európai alkotmány legfontosabb elemeként tekintett, a politikai unió kialakulásához alkotmányra van szükség, mely alapvető elvek és erkölcsi értékeken nyugszik, melyben különös hangsúlyt kap a kisebbségvédelem. Az Európai Alkotmány tervezetének elkészítésekor javasolta, hogy a keresztény vallás az Európa kulturális, vallási és humanista örökségének meghatározó és irányadó forrása kerüljön be a tervezet preambulumba, hiszen ez az a kultúra, mely alapja az er-

kölcsi értékrendnek, és a közgondolkodás jelenleg is erre épül. A kereszténység a jóság, a tisztesség, a becsület, a szülők iránti tisztelet és szeretetre épít. Az európai társadalmi többség számára ma is ez az elfogadható és gyakorlandó értékrend. Hangsúlyozta, hogy vallás alatt nem a szertartásokat, hanem annak eszmeiségét, értékrendjét a családért való helytállást, az igazságosságot, a szolidaritást, más tulajdonának tiszteletét, a közösségért való cselekedetet és tisztességet vallja. A kisebbségvédelem gondolatai között azért kapott hangsúlyt, mivel maga is német nemzetiségűnek született, ezért mindig is foglalkoztatta a kisebbségi és többségi nemzet kapcsolatának alakulása. Nagy hatással voltak rá az Egyesült Államokban gyökerező kisebbségeket érintő társadalmi feszültségek is, az afrikai származású, illetve az őslakosok jogainak alakulását jogi, kulturális, illetve társadalmi problémaként értékelte. Már 1990-ben megfogalmazódott benne, hogy egységes európai kisebbségi szabályozás kidolgozása vált szükségessé, mely nem állhat meg a keretrendszer kidolgozásánál, hanem annak végrehajtásának rendszeres monitoringjára is szükség van, meghatározott elvek szerint, valamennyi tagállamban. Az európai alkotmány kodifikációja során a kisebbségi jogok magyar kezdeményezésre kaptak helyet a tervezetben, a nemzetközi gondolkodók konstatálták, hogy itt nem kizárólag magyar ügyről van szó.

Kiemelten fontosnak tartotta az anyaország és a szomszédos államok magyarsága közötti kötődés felerősítését, az együttműködés bővítését, hangsúlyozta a határon túli magyar közösségi intézmények támogatásának fontosságát, a közösségek fennmaradásának érdekében szorgalmazta egyfajta határon túli kisebbségeink számára megalkotandó kedvezménytörvény időszerűségét, látva, hogy a határon túli kisebbségek erejét magasabb szinten az EU biztosíthatja. A kettős állampolgárság ügyének elmaradt eredménye okán megállapította, hogy sem a nemzetközi jog, sem

az európai jog nem zárja ki a magyar állampolgárság kérelemre történő megadását. Elsősorban az Európai Unió eszközrendszerében látta a megoldást, azonban tagállami szinten is szükséges az aktív és kedvezményező fellépés, mivel a nemzeti szabályalkotás időben hatékonyabb az általában lassabban elkészülő EU-s normákhoz képest. A kisebbségi jogok védelmének igényét hatékonyan érvényesítette, így az uniós alapidokumentumokban történő megjelenítésének fontosságát az Európai Unió döntéshozói is megerősítették, így életének legnagyobb eredményei között lehet ezt számon tartani.

Köztársasági elnöki periódusának ideje egybeesett az Európai Unió reformkísérleteinek előkészítésével, felmerült a bővítés ügyének ütemezése, szerkezeti reformok és az európai identitás kialakítása és megerősítése. Álláspontja szerint a közép- és kelet-európai államok fejlődése szorosan kapcsolódik Nyugat-Európához, így 1989-et követően megnyílt a lehetőség Európa újraegyesítésére, ezért az Európai Unió bővítése szükséges és létfontosságú is, hiszen e nélkül Európa meggyengülne. Nyilatkozataiból az állapítható meg, hogy az európai integrációt egyirányú folyamatnak tartotta, mely egy egyesült Európa létrehozása felé vezet, hiszen egy globalizált világban több lehetőséget kínál a nemzeti identitás és a saját kultúra megőrzéséhez, mint a nemzetállami különállás. Az EU bővítésével meglátása szerint az EU új energiát kap, felgyorsítva a reformterekvéseket, melyek a globalizáció erősödése miatt is szükséges, mivel az EU egy új európai gazdasági modell, és csak így tudja fenntartani versenyképességét. A versenyképesség mellett kiemelt hangsúlyt kap nála Európa biztonsága és felelőssége, mely alapján szükségesnek mutatkozik egy közös gyors és hatékony cselekvésre alkalmas kül-, biztonság- és védelempolitikai unió. Meglátása szerint az EU-nak és NATO-nak nem, mint két különálló szervezetnek, hanem egymás munkáját kiegészítve kell együttműködniük. A szerve-

zet hatékonyságának növelését az intézményi és hatásköri szabályok megreformálása révén látta elérhetőnek, melyet a Bizottságon, az Európai Parlamenten, az Európai Tanácson és az Európai Bíróságon belül is szükségszerűnek látott.

A Bizottság összetételét illetően a szakmaiság elsődleges figyelembevétele mellett érvelt. Az Európai Parlament esetében a működőképesség érdekében maximalizálni kell a Parlament létszámát, hatáskörét illetően a legitimációs és monitoring jogosítványok növelése tekinthető szükségszerűnek. A Bizottság elnökének, tagjainak, valamint az Európai Bíróság bíráinak az EP általi véleményezését és választását látta elfogadhatónak, tehát strukturálisan az EP szélesebb hatáskörével magasabb szintű népképviselőt valósulna meg. Kiemelt fontosságúnak tekinti a Bíróságot, hiszen az az integráció elmélyítésének egyik fontos motorja, ezért is szükséges a Bíróság hatásköreinek bővítése.

A döntéshozatali eljárások során azon az alapelven volt, hogy a hatékonyság érdekében kerülendő az egyhangúság intézménye, helyette a döntéseket inkább többséggel hozzák meg, azonban a többségi döntések esetében garanciákat kell lefektetni, hiszen a kisebb tagállamok hátrányba kerülhetnek. A döntéshozatal során a szubszidiaritás elvét kell érvényesíteni, hiszen csak ennek figyelembevételével őrizhető meg az Európai Unió dinamizmusa.

A jövőt illetően óvakodott az előrejelzésektől, hiszen hangsúlyozta, hogy a hosszú távú elképzelések esetében számos bizonytalansági tényező található. Az Európai Unió jövőjét illetően azonban meghatározó iránynak tekinthető, hogy föderációs törekvésnek a nemzetállamokra kell, hogy épüljön. A központosított európai szuperállam megvalósítása helyett Európa sokszínűségében rejlik ereje. Az integrációs folyamatoknak egyúttal erősíteniük kell a nemzeti és regionális önazonosságot, kultúrát, nyelv és szokások kibontakoztatását, az önrendelkezést, a kisebbségek jogainak

védelmét, vagyis egy sokszínű, közös európai értékek mentén épülő kontinens megvalósítása, mely a föderalizmus és a nemzeti identitás valamilyen összhangja mentén érhető el.

Nézetei okán rendkívüli népszerű volt, azonban mandátuma lejártát követően aligha vállalt volna egy újabb ciklust, hiszen nagyon szerette a tanítást, a jogtudományt, s ezeknek kívánta szentelni idejét.

A volt köztársasági elnök tudósként továbbra is figyelemmel kísérte az uniós és közjogi témákat, véleménye tekintélye okán kiemelt figyelmet kapott. Különösen az Európa-projekt jövője foglalkoztatta, a strukturális reformokra koncentrált, az Európai Alkotmány tervezetére a lisszaboni szerződésbe való integrálásának folyamata mentén.

Mádl Ferenc a magyar közélet kiemelkedő alakja volt, akinek munkássága és elhivatottsága mély nyomot hagyott a nemzet történelmében. Kivételes államférfi, aki a jogtudomány területén elért eredményeivel már fiatalon nevet szerzett magának. Professzorként számtalan generációt tanított és inspirált, ezzel is felkészítve a jövő jogásznemzedékeit. Nemzetközi szinten bölcsességével és diplomáciai tehetségével erősítette Magyarország nemzetközi kapcsolatait.

A könyv Mádl Ferenc számtalan szemelvényéből, idézetéből, kéziratából táplálkozik és nyújt az olvasó számára egy objektív képet köztársasági elnökünk életútjáról, a XXI. századot meghatározó, jövőbe mutató gondolatainak kialakulásához vezető folyamatairól, reformelképzeléseiről. A tanulmányokat és saját kéziratait olvasva jól körvonalazódik, hogy egész életében a nemzeti kisebbségek, Magyarország és Európa jövőjének és felvirágzásának szem előtt tartása mellett munkálkodott, mely iránymutatásként szolgál az utókor számára is. Személye és tevékenysége marandó értékét képvisel, melyet az utókor méltán becsül és tisztel.

ÉRTÉKELÉS

A könyv jól szerkesztett, minden fejezete átláthatóan felépített és könnyen követhető. Célja Mádl Ferenc életútjának objektív módon történő bemutatása a nagyközönség számára, hogy betekintést nyújtson a volt köztársasági elnök munkájába és annak hatásaira. A köztársasági elnöki pozíció egy rendkívüli felelősséggel járó tisztség. Azzal, hogy Mádl Ferenc gyermekkorra, családjára és egyetemi éveire is bemutatásra kerülnek, az olvasó komplex, átfogó képet kap arról, hogyan formálódtak azon értékek és eszmék, amelyek később meghatározták Mádl közéleti pályafutását.

A könyv felépítésének köszönhetően új szempontból közelíti meg Mádl Ferenc életútját és olyan összefüggéseket tár az olvasó elé, melyek eddig kevés figyelmet kaptak. Stílusa rendkívül olvasható, mely élvezetessé teszi a művet, miközben informatív tartalmat közvetít. Különleges értéke a Mádl Ferenc tollából származó kéziratok közzélése, hiszen így gondolatairól, világnézetéről első kézből kaphat még több információt az olvasó.

A könyvet elsősorban azok figyelmébe ajánlom, akik különösen érdeklődnek Mádl Ferenc életműve iránt és szeretnék mélyebben megismerni az általa képviselt értékeket és filozófiát. Úgy gondolom, hogy a közjogi méltóságok életrajzában megismerése közérdeket is szolgál, hiszen életútjuk, cselekedeteik mindenképpen részévé válnak történelmünknek, a jövő nemzedéke elé pedig néha példaként, néha pedig tanulsággal állíthatóak.

Domaniczky Endre: Az ismeretlen Mádl Ferenc: Írások tőle és róla. Mádl Ferenc Emléksorozat. Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, Budapest, 2024.

Terjedelem: 508 oldal